

Књижевник Драгомир Брајковић кретао се укрштеним путевима песничког позива и новинарске професије. Као и многи његови знаменити претходници, од Вељка Петровића, Стевана Јаковљевића и Душана Костића до Павла Угринова, Стевана Раичковића и Милорада Павића – да поменемо само неколицину из небеског сазвежђа – дуго је био егзистенцијално везан за Радио Београд, послом новинара и уредника. Тај његов рад за радио, медиј гласова и невидљивих људи, остао је, чак и када је продужавао линију песничког ангажовања, у дубокој сенци штампаних, укоричених дела, тражећи зато накнадну пажњу и изостало шире осветљење.

Појављивање аутоантологије *Драгомир Брајковић – гласом својим*, чију је садржину песник отиснуо у звуку, а приређивач и у писму, добар је повод, као круна дугогодишњег огледања у два медија, за бар делимичан покушај прибирања чињеница и сећања.

Почетну нит ове мале реконструкције чини податак да је Драгомир Брајковић у Радио Београду, на Другом програму, каналу културе и уметности, провео три последње и стваралачки најиспуњеније деценије живота. Био је у два мандата заменик главног и одговорног уредника за културу, али није тежио положајима, него самосталности која ће му омогућити ауторски рад на радију и што више времена за писање поезије и деловање у културном животу. Његов рано стечени књижевни углед и лирски рукопис подизали су за ноту више прилоге који би иначе спадали у свакодневне програмске ритуале: избори поезије, прикази нових књига, осврти поводом значајних годишњица, говори *in memoriam* нашим и светским писцима, напомене уз дуги избор текстова о Србији из угла страних путописаца у *Ризници*, цртице о српском језику у јутарњем мага-

зину *Нови дан...* Са изворним немиром путника, Доситеја наших дана, Брајковић је свесрдно мисионарио у вишедеценијској акцији Радио Београда *Књига солидарности*, која га је водила и до најзабитијих крајева и села.

Мада новинарство вуче човека на све стране, умео је да се не расипа, него да усредсреди енергију у подухвате који ће резултирати књигом. Тако је, из радио-колажа одабраних текстова и његових уводних коментара, настао *Теслин појмовник* у јубиларној, стотину педесетој години од рођења славног изумитеља. Супротним путем, од литературе до радија, ишло је штиво *Опоруке Десанке Максимовић*, које је за серију *Звездани часови* прилагодила и казивала, а недавно превела и у форму компакт-диска, баш у сарадњи са Радио Београдом 2, Рада Ђуричин. За документарне репортаже Брајковић је добио награду *Интерфер*, а за укупно дело *Златни микрофон*.

Опоруке су, заправо, један од практичних одговора на „вечно“ питање: како представљати – и популаризовати – поезију на таласима? Како у данашње време расејаности придобити слушаоца за концентрисани напор *пажљивог слушања*, феномена који би се, по узору на новокритичарску синтагму *close reading*, могао назвати *close listening*? Како – када ће се, према опорној досетки Џорџа Орвела, „људи пре разбежати поменете ли реч поезија него ако викнете пожар“?

Орвел је, наравно, духовито претеривао, будући да је и сам, непосредно после Другог светског рата, имао на *BBC*-ију доста успеха као уредник поетских емисија намењених енглеским и англофоним слушаоцима у иностранству. У есеју *Поезија и микрофон* писао је: „Кад год је то било могуће, снимали смо песме са људима који су их написали.“

Развијајући дилему на коју одговара та мисао, могли бисмо даље отворати питање: да ли је за представљање поезије на радију у начелу – када су могућа оба решења – боље ангажовати професионалне казиваче, дакле глумце, рецитаторе и посебно надарене спикере, или саме песнике? Брајковић је, као

и његов енглески претходник, давао несумњиву предност ауторовом тумачењу песме, ценећи пре свега квалитет аутентичности и откривања изворне песникове интенције, која ће касније бити застрга мноштвом различитих интерпретација. У предговору за антологију *Гласови неумрли*, писаном у лето 2009. године, он ће испевати праву оду шароликом и несавршеном свету песничких гласова и казивања:

„Патинирани наносом година, начети дуваном и алкохоллом, храпави, промукли, сонорни, постављени и устрептали, торжествени, драматиком и патетиком набијени, лелујави и продорни (као да буде из миленијумског сна), милозвучни и заповедни, уједначени и неуротични, настањени сетом и прожети ретким животним радостима, занети, загонетни и љубопитљиви, прекорни и молитвени, неодољиви и непоновљиви, гласови наших знаменитих песника славе моћ говора лепотом поезије и језиком *земље првих својих сати*.“

Разуме се, у историји Радио Београда, и пред самим Брајковићевим ухом, било је *драмско-поетских* серија и емисија, форми у чијем су стварању учествовали сценаристи, драматурзи, редитељи и, надам се, врхунски интерпретатори, кадри да се уселе у дух и реч песника, савремених или, још чешће, оних чија су имена канонизована уврштавањем у књижевне историје и читанке. Неретко оправдане специфичном креативном намером и оствареним естетским вредностима, такве форме су биле једноставно незаменљиве када је реч о располагању целим фондом стихова човечанства, од постанка до данас. Тако серија Милорада Павића *Хиљаду година лирике*, настала пре пола века, свакако заслужује да буде предмет нових преслушавања и – зашто да не? – академских студија. Слушаоци Првог програма Радио Београда задржали су сећање на чувене *Претпоноћне тренутке*, реализоване под уредништвом Љубомира Симовића, а видну омиљеност имао је *Поетски театар 202*, који је покренуо Ратомир Рале Дамјановић. Серија Драмског програма *Вртови поезије*, чији је уредник био Александар

Обреновић, осцилирала је у квалитету, али је и поред повремених падова у патворени сентимент, оставила и остварења високог ранга.

Чини се да је Брајковића од почетка, колико год да је ценио ове рафиниране звукописе, више привлачила храпава, неуглачана реч песника. Уз тај афинитет свако ће, вероватно, радо пристати ако помишља на ненадмашне песнике-певаче какви су били, рецимо, Скендер Куленовић, Милош Црњански и Бранислав Петровић, јер тешко да би ма који врхунски глумац са изванредном вештином и беспрекорном дикцијом могао да у нашем доживљају и вредновању добије предност над њима, личнима и по магнетизму вокалне експресије величанственима. Брајковићев критеријум, међутим, подразумева да ће нас освојити и јединственост рецитовања Десанке Максимовић, које је по многим мерилима веома удаљено не само од класичног идеала говорења поезије него и од ових врхунских рапсода. Нема друге, мораћемо се приклонити и тој консеквенци, јер ће нас људски увек највише занимати да чујемо гласове знаменитих песника како звуче и да **видимо** личност иза њих.

Брајковић је и експлицитно наглашавао ову визуелну сугестију сећајући се, у есеју *Радио и поезија*, писаном за зборник *Књижевност и радио* (2004, РБ 2), какво га је огромно узбуђење и одушевљење обузело када је, као дечак, са једне грамофонске плоче, коју му је рођак донео из Русије, чуо Јесењина како говори своје стихове. Под силином утиска формирао је у својој свести призор задимљене крчме и у њему претпостављени песников лик, писан и исписан гласом, јер до тада Јесењина на фотографијама није био видео.

„И сада га чујем – писао је – како казује песме и јасно уочавам мало повијену његову фигуру, нагнуту ка слушаоцима обавијеним димом и омамљеним његовим наступом.“

Ова опчињеност моћима тонског снимка пренела се, увећана, на медиј радија, који чини да песников глас путује кроз времена и просторе, силно умногостручен. Брајковић је наставаљао:

„Чаролија радија и фасцинација гласовима издалека држе ме у чуду и одушевљавају још од оних дана у којима нисам могао ни претпоставити да ћу и сам бити део тог чуда и да ћу, не знајући како се и докле распростире, и сам радио-таласима често одашиљати свој глас тражећи му сабеседника. Велика је, необјашњива и ничим заменљива (како је говорио један наш песник) моћ говора, али је способност умножавања и ширења те моћи још већа и необјашњивија.“

Још више од тонских записа и глумачких звучних гравира, Брајковића је, дакле, заносила жива реч радија, која лети на крилима етера. Та преференција срећно се подударила са фактом да је Други програм Радио Београда, гледано историјски, најчешће код нас био институционално окриље за песнике који ће сами изводити своје песме пред микрофоном инструментом гласа, било са папира било наизуст. Таква је била основна замисао дуготрајне серије *С песником у подне*, коју је први уређивао Петар Пајић. А после гашења ове серије, у периоду када, више година, цео Радио Београд није имао ниједну песничку рубрику, прихватио се сличне идеје, на нов начин, баш Драгомир Брајковић.

Управо захваљујући Брајковићевом инсистирању и убедљивости аргумената којима се служио, покренута је 2005. године на Радио Београду 2 нова серија – *Антологија песника*, којој је он дао наслов, концепт и уређивачку сигнатуру. Идеја је била снажна у својој чистоти: сходно садашњим, материјално скромним могућностима културног радија, снимити најједноставније, у студију, све наше знатне и многе перспективне песнике како говоре своју поезију сопственим гласом; песме окружити музиком која ће их, као острва, издвојити од другог дела програма, а уједно ступити са њима у суптилни дијалог.

Сваком одабраном песнику, према овом концепту, било је посвећено пет емисија нанизаних у целонедељни циклус, чиме су се већ наговештавале озбиљност и далекосежност подухвата. Снимајући савремене српске песнике заједно са Вељком

Жујовићем, сарадником блиских погледа, Брајковић је добро видео, унапред, да ће ти начињени снимци, компоновани у десетоминутне целине, имати једног дана непроцењиву документарно-историјску вредност, као систематски сакупљано и чувано национално благо. У већ поменутом есеју *Радио и поезија* писао је: „Трудио сам се да се песничка реч чује непосредно од самих песника и да њихова казивања остану тонски трајно забележена. Надао сам се да ће, бар неком, гласови песника у некој самоћи и забити донети макар део радости и узроковати и најмање узбуђење, слично оном које сам доживео слушајући Јесефинове стихове или касније *гласове издалека* са таласа Радио Београда.“

Сан из детињства Брајковић је пред крај живота наставио да остварује припремајући дело *Гласови неумрли* (2010). Овај штампани и звучни цветник, који чине књига и компакт-диск равноправно, објављен постхумно у издању Радио Београда 2, делом је изникао из серије *Антологија песника*. Делом су, међутим, били у питању и старији тонски записи из трезора Радио Београда, јер се Брајковић одлучио за песнике који више нису у животу и за њихове песме које су и данас живе, захваљујући како својој вредности тако и гласовној интерпретацији аутора, која је архивирана. У избору су се нашли стихови и гласови лиричара од Симе Пандуровића и Вељка Петровића до Даринке Јеврић и Раше Ливаде. Колико је приређивачу било важно да се дају пробране песме у казивању *самих песника*, обелодањује нам податак да у антологији нема Бранка Миљковића, омиљеног Брајковићевог поете, једноставно зато што он није био снимљен у чину рецитовања својих стихова или се, вероватније, снимци нису сачували.

И, када се веровало да су постхумно издати *Гласови неумрли* последњи производ једне велике креативне радионице, Вељко Жујовић изашао је са снимком, на диску, 47 Брајковићевих песама, које је он прочитао у студију радија само тридесетак дана пред изненадну смрт. Данас тај снимак дожи-

вљавамо као тестаментарни самоизбор. Он има пролог у младичком манифесту *Док ти певаш* и епилог у елегији *Са оцем, по растанку*. Пажљиви читалац ће приметити да је Брајковић, као читалац сопственог штива, највише песама издвојио из три ране збирке: *Пролеће у Техерану* (1972), *Крвава свадба у Брзави* (1976) и *Повратак у Црну Гору* (1981). То је ипак, по заступљености разних збирки, избор из укупних дела, репрезентативан садржајем и разноврсношћу стихова. Као и у целом опусу, у неким стиховним целинама преовлађују квалитети лирског и мелодијског, а у другима су доминантни епски и менталитетско-сатирични елементи.

Поредак није хронолошки, већ је настао међусобним дозивањем песама, смисаоним и звучним. Као да игри изненађења нема краја, позната *Новог Одисеја песма* изашла је из радијског студија са потпуно новим садржајем, који је такође адекватан наслову. Брајковић своју поезију говори доживљено, динамично, у присталим распонима боје и темпа, и обраћа нам се и даље, с оне стране небивања, гласом својим.

ДОК ТИ ПЕВАШ

Док ти певаш

Далекој се звезди јављаш.

Поврати се у крв, у звер, у почетак.

Осећаш ли да на себе заборављаш?

ИГЛИЧАСТЕ ОНЕ ШУМЕ

На борове шуме оне завичајне
Замириши бар понекад усред града.
Нек у тебе слете птице преплашене,
И сад сањај детињаство ко некада.

Препун рана, препун чуда и недаћа
Воли смерно све што живи око тебе!
Ти си оно давно дете преплашено
У ком смрзла четинарска шума зебе.

Нико више не разуме шта је теби.
Ране имаш и на души и на уму.
Кад ти хладно иако си предалеко
Завлачиш се у ту давну смрзлу шуму.

Не разумеш шта те мами, шта те вуче
У поднева треперава, светла, сјајна.
Немиран си јер јој хладно па је ушла
У то твоје тело шума завичајна.

ОВИДИЈЕ

Мрзим кад громове покушавају да укроте
Киша једнолично и досадно лије
Поздрав за то надируће у свету
За прогонства тиха Овидије

Представа живота још и даље траје
Лакомислено надиру боје у ружи
Као дете у бунилу тешком
Трзаш се робији коју не заслужи

Неспокојство завладава светом
Онда за нас нигде места није
Пролазе нам сунчана пролећа
Мој далеки тужни Овидије

У кристалној чаши овог света
Ми трајемо ко дах топал што би
Звук отегнут док нас надилази
Наш смисао и лепоту доби

И отегнут попут фабричке сирене
Напор света стегнут у јауку
Застају нам градови у грлу
И губимо од злата јабуку

Од тог свега онда тешко дође
Изговарам кишу која лије
Прогнани смо свак из свога тела
Мој далеки тужни Овидије

ДАНОНОЋНО

Даноноћно на тик-так под кожом
Срце тихо и тромо одбија.
Даноноћно под земљином кором
Ти ћеш трајат као историја.

С деловима што заборављени
У том ружном мраку очекују,
Док под земљом, тромо, даноноћно
Ритмови се тик-так опет чују.

Даноноћно, ко у старој причи,
Биће опет тик-так ритам била;
И шумеће под кором дрвећа
Твој магијски тик-так ритам била.

И ко лакше да ти од тог дође:
Када будеш пешчана гомила,
Навалиће кроз жиле дрвећа
Твој магијски тик-так ритам била.

МАЋИЈЕ

Сад сам далеко, дубоко,
Твоје ме не види око
Док вирим из њега,
Природо.

НЕБЕСКА ОСТРВА

Небеска острва, даљине, спокојства,
Зар ће и ваша раскош да ме мине?
У мени је надирање чудно,
Прострелиле срце ми висине.

Небеска острва измишљена у страху,
Ево вас помињем као последње прибежиште.
Ја пун земље отежале, троме,
Ком висине усред срца вриште.

Узалудно је и тромо проминула светом
Ова уклетата сенка мога тела.
Пространствима неба опијена
Ширине је и спокоја хтела.

Па, ако опијен бризнем попут водоскока,
Ваш мир нека лет ми тај ублажи.
Острва небеска, тело моје вас
Као спокој и спасење тражи.

СЛОВО О ПОСТАЊУ

На седмом небу дома Очева
Мале птице, у чуду, стале
Дирљиво, из бајки, у свет тајанства,
Мед ствари одбачене, што тако мале
Суштину целог живота крију,
Сунцима згаслим, сред очију.

На седмом небу Очева дома
Два чудна света у постању:
Смрт у стварима сазрела ноћу;
и живот, у нама, стасао дању.

На седмом небу дома Очева
(Блеском муње, снагом грома)
Саме и пусте, сред вечног мрења,
Ствари у трену братимљења,
И речи – градови, пусти сред уста,
Већ лећу Богу кроз неба пуста.

На седмом небу Очева дома
(Прастаром мраку нови гости)
Дижу се сунца угашена
Ствари што из немилости,
Сред места где је вечна тама,
Покрећу космос, нов, у нама.

На седмом небу дома Очева
(Као да кажу: Нема мрења!)
Листови књига, секире, грабље,
Из таме прастаре лећу Богу,
У свет вечитих Оздрављења.

На Седмом небу Очева дома
(Као да тек ће да настану)
Деветом небу сасвим близу,
Животу вечном, вечном дану,
Демонском снагом сунце горуће,
Поневши у небо и кров куће,
Диже пут Бога, к светлу, дану,
Мали свет ствари на тавану.